

DUINEN VAN OOSTVOORNE

Th.B.M. Kerkhof

Excursieleiding : B. van Gennip en D. Kerkhof

Datum : 3 september 2010

Deelnemers : M. Baartmans, J. Diemeer, E. van Dijk, N. Gilissen, H. van der Hagen, R. van de Haterd, H. Inberg, H. Kivit, C. Kuijpers, R. Loeb, L. Reutelingsperger, W. Timmers, M. van Veen, M. Vreeken, J. Wiegers

Deze excursie was een vervolg op de totaal verregende excursie van 2005 en die van 2007, toen bij mooi weer het Plevierenvlak op het Groene Strand en de Vliegvallei en de Gentianenvallei in de Duinen van Oostvoorne werden bezocht (Kerkhof 2012). Deze keer was het de bedoeling de extensief jaarrond begraasde valleien direct achter de zeereep te onderzoeken.

GENTIANENVALLEI

Omdat kort voor de excursie een nieuwe vindplaats van *Teucrium scordium* was ontdekt in de Gentianenvallei en Jaco Diemeer al vroeg in de middag weg moest, besloten we het programma aan te passen en eerst nog eens de Gentianenvallei aan te doen. Na enig zoeken en telefoneren met beheerder Hans Visser van het Zuid-Hollands Landschap vonden we inderdaad een vrij grote plek Moerasgamber (tientallen stengels), die werd gedocumenteerd met een opname. Deze opname, op te vatten als een jong stadium van het *Junco baltico-Schoenetum trifoliosum*, is al gepubliceerd in het verslag van de excursie van 2007, maar wordt hier volledigheidshalve nog een keer gepubliceerd als opname 5 van Tabel 1. Tijdens de zoektocht naar de superzeldzame *Teucrium* (thans in Nederland alleen bekend van twee valleien bij Oostvoorne) maakte een subgroepje onder leiding van Rob van de Haterd een opname van een *Charetum vulgare* aan de rand van een poel in de Gentianenvallei (opname 14 van Tabel 1). Voor de geschiedenis van de Gentianenvallei en de aangrenzende Vliegvallei, zie Kerkhof 2012.

Na het evenement in de Gentianenvallei liepen we via het Bakepad en het Van Burenpad naar het A.J. Bootpad, dat de grens vormt tussen de Duinen van Oostvoorne (Zuid-Hollands Landschap) en Voornes Duin (Natuurmonumenten). Via het Bootpad kwamen we bij de zeereep. Langs de binnenzijde van de zeereep loopt hiervandaan een pad naar het noordoosten, het

Inspectiepad, dat een kilometer verder uitkomt op de Sipkesslag. Ten zuidoosten van het Inspectiepad liggen enkele valleien, waarvan de meeste een groot deel van het jaar vele decimeters onder water staan. De natte stukken zijn grotendeels dichtgroeid met wilgenbroek.

BERKENVALLEI

De Berkenvallei in de zuidwesthoek tussen het Inspectiepad en het Bootpad doet zijn naam weinig eer aan, want hij bestaat grotendeels uit een mozaïek van *Echinodoro-Potametum graminei* (met veel *Baldellia ranunculoides*, *Potamogeton gramineus* en *Hippuris vulgaris*) en *Salicetum cinereae*. We maakten een opname van het wilgenbroek, waarin vooral de moslaag opvalt: een vrijwel aaneengesloten dek *Fontinalis antipyretica*, waarover we ons tijdens de excursie echter redelijk droogvoets konden verplaatsen (zie Tabel 1, opname 12). De mat Bronmos maakte wel duidelijk hoe nat het hier doorgaans is.

VOGELVLAK

Wat verder bij het Inspectiepad vandaan ligt een verborgen botanische schatkamer: het Vogelvlak (volgens recente topografische kaarten heet het hele gebied ten zuidoosten van het Inspectiepad het Vogelvlak, maar dat is niet juist – als er een verzamelnaam gebruikt moet worden, is dat het Grote Vlak). Je kunt er alleen komen door paadjes te volgen die de grazers (Galloways en paarden) gemaakt hebben. Het ‘maaiveld’ – een discutabele term, want het beheer bestaat uit jaarrondbegrazing, de beheerder zet alleen af en toe het struweel een stukje terug – van het Vogelvlak ligt wat hoger dan de omgeving. Het gaat dus eigenlijk om een enige decimeters hoger plateau in het Grote

Vlak. Door deze omstandigheid is het Vogelvlak beter gedraineerd, het valt al vrij vroeg in het groeiseizoen min of meer droog. Hier maakten we opnamen 1 en 2 van Tabel 1, waaraan de een jaar eerder gemaakte opnamen 3, 4, 6 en 8 zijn toegevoegd. Opnamen 1–4 behoren duidelijk tot het *Junco baltici-Schoenetum trifolietosum*. Nergens anders in Oostvoorne is *Equisetum variegatum* zo talrijk als in het Vogelvlak. In 2009 stond er zo veel *Dactylorhiza incarnata* dat het in grote delen van de vallei moeilijk was te lopen zonder orchideeën te pletten. En dat terwijl alleen grote grazers het beheer verzorgen... Een andere bijzonderheid is *Valeriana dioica*, die aan de zuidrand van het valleitje staat, samen met *Dactylorhiza majalis* subsp. *praetermissa*. Opname 6 is in de westpunt van het valleitje gemaakt, waar het plateau afhelt naar het omringende wilgenbroek en de standplaats dus natter is. Deze opname laat een overgang zien tussen *Junco baltici-Schoenetum* en *Samolo-Littorelletum*. Opname 8 is verder naar het noorden gemaakt, ook op een plek die lager ligt dan de proefvlakken van opnamen 1–4. Deze vegetatie kan gerekend worden tot het *Caricetum trinervi-nigrae*.

BITTERLINGENVALLEI EN MUNTVALLEI

Via moeilijk te vinden veepaadjes kwamen we in de Bitterlingenvallei, die verder naar het noorden dicht tegen het Inspectiepad aanligt. Hier maakten we opname 7, een voorbeeld van het *Samolo-Littorelletum*. Vervolgens liepen we via verscholen en kronkelige veepaadjes dwars door wilgenbroek en natte ruigte met veel *Iris pseudacorus* naar de Muntvallei, die in de hoek tussen het Inspectiepad en de Sipkesslag ligt. De ene excursieleider kwam precies uit op de plek waar hij in 2009 opname 10 van Tabel 1 had gemaakt, deed met zijn ogen dicht een greep in de moslaag en presenteerde aan de verbouwerde andere excursieleider een handvol prachtig ontwikkelde *Drepanocladus sendtneri*. Dit zeer zeldzaam geworden basenminnende slaapmos zit in kleine hoeveelheden ook in andere opnamen (zie Tabel 1), maar is in de Duinen van

Oostvoorne nergens zo talrijk als in de Muntvallei. Dat zou weleens de rijkste groeciplaats van Nederland kunnen zijn.

We maakten in de Muntvallei op de excursiedag geen opnamen, daarom zijn in Tabel 1 enkele eerder gemaakte opnamen verwerkt. Opname 13 betreft het wilgenbroek langs de zuidrand van het open gedeelte van de vallei, een voorbeeld van het *Salicetum cinereae salicetosum repentis* (differentiërend voor de subassociatie zijn *Rubus caesius* en *Hydrocotyle vulgaris*). Robuuste moerasplanten bepalen in het open deel de Muntvallei het aspect. De opname met *Drepanocladus sendtneri* bevat ook *Carex nigra* en *C. trinervis* en zit volgens Associa het dichtst bij het *Caricetum trinervi-nigrae*. Voor de andere twee opnamen stelt Associa als eerste twee opties ook deze associatie en de RG *Juncus subnodulosus-Phragmitetalia* voor. De Muntvallei bevat ook enkele hoger gelegen plekjes waarop soorten van het *Junco baltici-Schoenetum*, vooral *Parnassia palustris*, talrijker zijn dan in de rest van de vallei, maar hiervan bestaan geen opnamen.

Het Zuid-Hollands Landschap is al een paar jaar bezig met herstel van duingrasland en grazige natte duinvalleien. Eerst zijn de omgeving van het Verbrande Vlak (ten noordoosten van de Sipkesslag) en de Bakenvallei (ten zuidwesten van de Sipkesslag) aangepakt. Binnen enkele jaren zal in ook de natte valleien langs het Inspectiepad een deel van het wilgenbroek worden verwijderd, om weer meer *Littorelletea*- en *Parvocaricetea*-begroeiingen te krijgen.

LITERATUUR

- Kerkhof, Th.B.M., 2012. Duinen van Oostvoorne en Groene Strand. In: K.W. van Dort, R. Haveman & J. Janssen (red.). Excursieverslagen 2007. Plantensociologische Kring Nederland.

Tabel 1. Opnamen duinvalleien Oostvoorne. Locatics: Vo = Vogelvlak, Gen = Gentienvallei, Bit = Bitterlingenvallei, Ber = Berkenvallei, Mu = Muntvallei. Auteurs: PKN = gemaakt tijdens excursie, AvH = Adrie van Heerden, DK = Dick Kerkhof, RW = Roel Wemmers.

Opnamennummer	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Terrein	Vo	Vo	Vo	Vo	Gen	Vo	Bit	Vo	Mu	Mu	Mu	Ber	Mu	Gen
Auteur	PKN	PKN	DK	AvH	PKN	DK	PKN	AvH	RW	DK	AvH	PKN	AvH	PKN
Jaar	2010	2010	2009	2009	2010	2009	2010	2009	2009	2009	2009	2010	2009	2010
Maand	09	09	09	09	09	09	09	09	08	09	09	09	09	09
Dag	03	03	16	18	03	16	03	18	26	16	18	03	18	03
X-coördinaat	63.7	63.7	63.7	63.7	64.5	63.7	63.9	63.7	64.1	64.1	64.1	63.4	64.1	64.5
Y-coördinaat	436.5	436.5	436.4	436.5	437.3	436.5	436.9	436.6	437.1	437.1	437.1	436.4	437.0	437.3
Lengte proefvlak (m)	3	2	5	3	3	4	3	6	5	4	5	10	10	2
Breedte proefvlak (m)	2	2	3	3	2	4	3	6	5	4	5	10	10	0.75
Bedekking totaal (%)	100	98	98	88	95	88	95	88	88	88	88	98	88	30
Bedekking struiklaag (%)	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	2	70	88	-
Bedekking kruidlaag (%)	70	95	95	89	70	69	80	94	98	94	100	2	57	30
Bedekking moslaag (%)	95	40	40	88	70	63	30	88	63	88	63	95	13	-
Bedekking strooisellaag (%)	-	-	15	2	-	15	-	2	40	2	40	-	88	-
Hoogte (hoge) struiklaag (m)	-	-	-	-	-	-	-	-	0.8	-	1.5	5	8	-
Gem. hoogte lage kruidl. (cm)	10	5	5	10	5	5	30	25	30	10	25	10	30	-
Gem. hoogte (hoge) kruidl. (cm)	40	25	40	40	20	40	100	70	110	80	120	80	120	-
Aantal soorten	36	45	41	34	33	32	27	21	22	27	17	16	27	10
Optimaal in Lolio-Potentillion														
Leontodon autumnalis	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Agrostis stolonifera	2m	+	1	2m	3	2m	2b	.	2m	3	2a	.	+	1
Trifolium fragiferum	1	1	.	1	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Potentilla anserina	.	.	.	.	2a	+	+	1	2a	2a	+	.	.	.
Myosotis laxa s. cespitosa	.	.	.	.	.	.	+	.	.	.	.	+	.	.
Molinio-Arrheneatheretea, Koelerio-Coryneporetea & Nardetea														
Holcus lanatus	1	1	2m	1	.	.	.	.	+	.	.	.	.	+
Carex disticha	.	1	+	.	.	.	.	2a	.	r	.	.	.	.
Lotus corniculatus * corniculatus	.	+	.	2b	.	.	.	.	.	+	.	.	.	.
Ranunculus repens	2a	+	+	2a	.	+	.	.	.	+	.	.	.	.
Equisetum arvense	+	+	.	+	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.
Trifolium pratense	1	2a	4	2a	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Prunella vulgaris	2a	2b	2a	2a	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Cirsium palustre	+	+	+	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Plantago lanceolata	r	+	+	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Potentilla erecta	.	r	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Trifolium repens	2a	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Festuca rubra	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Homalothecium lutescens	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Hypericum tetrapterum	.	r	+	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Ranunculus acris	.	+	r	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Vicia cracca	.	2a	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Valeriana dioica	.	.	2a	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Brachythecium mildecanum	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Luzula campestris	.	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Taraxacum sectie Ruderalia	.	.	+	r	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Poa pratensis	.	.	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Equisetum palustre	.	.	.	+	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Leontodon saxatilis	.	.	.	.	2a	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Potentilla reptans	.	.	.	.	+	.	.	.	+	.	.	.	.	.
Cardamine pratensis	.	.	.	.	r	.	.	.	.	.	.	.	+	.
Eutrafente moerasplanten met brede amplitudo														
Mentha aquatica	2a	1	1	2a	2a	1	2b	2a	3	2a	2a	+	2a	2a
Hydrocotyle vulgaris	+	.	+	2b	2b	2a	2a	2a	4	3	4	+	1	+
Calliergonella cuspidata	5	1	2b	5	3	4	1	2a	4	2a	4	.	2a	.
Iris pseudacorus	+	.	.	+	.	1	2a	2a	2a	+	2a	+	3	.
Ranunculus flammula	2a	+	+	1	1	2m	2a	1	+	2m	+	+	.	.
Lythrum salicaria	r	.	.	r	.	+	+	+	+	.	r	+	.	.
Juncus articulatus	1	+	1	.	+	1	+	2m	.	2m	.	.	.	.
Scutellaria galericulata	.	+	.	+	.	.	.	.	.	+	.	.	.	.
Lycopus europaeus	.	.	.	r	+	1	+	+	+	1	.	.	+	.
Galium palustre	.	.	.	.	.	+	1	.	+	.	+	+	r	+
Phragmites australis	.	.	.	.	.	+	+	1	+	+	.	.	1	.
Drepanocladus aduncus	.	.	.	.	.	.	3	4	.	.	.	.	.	.
Carex pseudocyperus	.	.	.	.	.	.	+	.	.	.	.	+	r	.
Hippuris vulgaris	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	+	.	.
Juncus subnodulosus	.	.	.	.	.	.	.	+	2b	2a	3	.	.	.
Schoenoplectus tabernaemontani	.	.	.	.	.	.	.	+	.	1	+	.	.	.

Vervolg tabel 1

Opnamenummer	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Terrein	Vo	Vo	Vo	Vo	Gen	Vo	Bit	Vo	Mu	Mu	Mu	Ber	Mu	Gen
Auteur	PKN	PKN	DK	AvH	PKN	DK	PKN	AvH	RW	DK	AvH	PKN	AvH	PKN
Jaar	2010	2010	2009	2009	2010	2009	2010	2009	2009	2009	2009	2010	2009	2010
Maand	09	09	09	09	09	09	09	09	08	09	09	09	09	09
Dag	03	03	16	18	03	16	03	18	26	16	18	03	18	03
X-coördinaat	63.7	63.7	63.7	63.7	64.5	63.7	63.9	63.7	64.1	64.1	64.1	63.4	64.1	64.5
Y-coördinaat	436.5	436.5	436.4	436.5	437.3	436.5	436.9	436.6	437.1	437.1	437.1	436.4	437.0	437.3
Lengte proefvlak (m)	3	2	5	3	3	4	3	6	5	4	5	10	10	2
Breedte proefvlak (m)	2	2	3	3	2	4	3	6	5	4	5	10	10	0.75
Bedekking totaal (%)	100	98	98	88	95	88	95	88	88	88	88	98	88	30
Bedekking struiklaag (%)	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	2	70	88	-
Bedekking kruidlaag (%)	70	95	95	89	70	69	80	94	98	94	100	2	57	30
Bedekking moslaag (%)	95	40	40	88	70	63	30	88	63	88	63	95	13	-
Bedekking strooisellaag (%)	-	-	15	2	-	15	-	2	40	2	40	-	88	-
Hoogte (hoge) struiklaag (m)	-	-	-	-	-	-	-	-	0.8	-	1.5	5	8	-
Gem. hoogte lage kruidl. (cm)	10	5	5	10	5	5	30	25	30	10	25	10	30	-
Gem. hoogte (hoge) kruidl (cm)	40	25	40	40	20	40	100	70	110	80	120	80	120	-
Aantal soorten	36	45	41	34	33	32	27	21	22	27	17	16	27	10
Optimaal in Caricion davallianae														
<i>Salix repens</i>	2a	2a	2a	3	+	+	+	+	2a	+	+	.	.	.
<i>Parnassia palustris</i>	+	2a	1	.	.	.	.	.	r	r	.	.	.	.
<i>Galium uliginosum</i>	+	1	1	2m	.	.	.	2m	.	.	.	.	.	.
<i>Equisetum variegatum</i>	+	2a	2a	+	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Carex flacca</i>	+	.	2m	2a	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Epipactis palustris</i>	+	1	+	.	r	.	.	.	.	.	.	+	.	.
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	1	+	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Anagallis tenella</i>	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Drepanocladus polygamus</i>	.	1	.	.	3	2a	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Eleocharis quinqueflora</i>	.	2m	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Pellia endiviifolia</i>	.	2m	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Fissidens adianthoides</i>	.	2b	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Euphrasia stricta</i>	.	2a	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Linum catharticum</i>	.	+	1	.	r	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Campylium stellatum</i>	.	2b	2a	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Dactylorhiza species</i>	.	.	.	2m	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Drepanocladus sendtneri</i>	.	.	.	.	1	1	+	.	.	.	5	.	.	.
<i>Teucrium scordium</i>	.	.	.	.	2a	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Optimaal in brak grasland														
<i>Lotus glaber</i>	2a	2b	+	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Juncus gerardii</i>	+	.	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Glaux maritima</i>	.	.	.	.	2m	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Optimaal in Caricion nigrae														
<i>Carex nigra</i>	+	2a	.	2a	+	2m	.	3	.	1	.	.	.	.
<i>Carex trinervis</i>	2m	.	2m	.	.	2m	+	.	.	1	.	.	.	.
<i>Carex nigra x trinervis</i>	.	2a	.	.	1	2m	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Carex acuta x nigra</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
<i>Agrostis canina</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Optimaal in Littorelletea														
<i>Samolus valerandi</i>	.	.	.	.	2m	r	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Littorella uniflora</i>	.	.	.	.	r	1	1	.	.	.	.	.	.	+
<i>Eleocharis palustris</i>	.	.	.	.	1	2m	2b	2a	.	.	.	.	.	.
<i>Carex oederi</i> * oederi	.	.	.	.	2m	2b	2a	.	.	2m	.	.	.	+
<i>Potamogeton gramineus</i>	.	.	.	.	.	.	+	.	.	.	.	.	.	.
<i>Baldellia ranunculoides</i>	.	.	.	.	.	.	r	r	.	.	.	.	.	.
Optimaal in vochtige tot droge ruigten														
<i>Lysimachia vulgaris</i>	1	+	+	+	+	1	+	2b	2a	1	+	1	.	.
<i>Eupatorium cannabinum</i>	r	r	r	.	+	+	.	.	.	r	.	.	+	.
<i>Pulicaria dysenterica</i>	+	.	1	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Calamagrostis epigejos</i>	2m	+	.	+	.	1	.	.	.	1	.	.	.	r
<i>Festuca arundinacea</i>	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Poa palustris</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Convolvulus sepium</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+
<i>Brachythecium rutabulum</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+
<i>Glechoma hederacea</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+
Bos- en struweelplanten														
<i>Betula pubescens</i> juv.	.	.	+	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Alnus glutinosa</i> juv.	.	.	.	r	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Salix alba</i> juv.	.	.	.	.	r	+	+	.	.	.	r	.	.	r
<i>Salix cinerea</i> juv.	.	.	.	.	.	r	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Poa trivialis</i>	.	.	.	.	.	.	r	+	r	+	1	.	.	.
<i>Lysimachia nummularia</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	+	.	.	.	.	.
<i>Salix aurita x cinerea</i> (struiklaag)	.	.	.	.	.	.	.	.	2b	+	2a	.	2a	.
												2a	.	.

Vervolg tabel 1

Opnamennummer	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Terrein	Vo	Vo	Vo	Vo	Gen	Vo	Bit	Vo	Mu	Mu	Mu	Ber	Mu	Gen
Auteur	PKN	PKN	DK	AvH	PKN	DK	PKN	AvH	RW	DK	AvH	PKN	AvH	PKN
Jaar	2010	2010	2009	2009	2010	2009	2010	2009	2009	2009	2009	2010	2009	2010
Maand	09	09	09	09	09	09	09	09	08	09	09	09	09	09
Dag	03	03	16	18	03	16	03	18	26	16	18	03	18	03
X-coördinaat	63.7	63.7	63.7	63.7	64.5	63.7	63.9	63.7	64.1	64.1	64.1	63.4	64.1	64.5
Y-coördinaat	436.5	436.5	436.4	436.5	437.3	436.5	436.9	436.6	437.1	437.1	437.1	436.4	437.0	437.3
Lengte proefvlak (m)	3	2	5	3	3	4	3	6	5	4	5	10	10	2
Breedte proefvlak (m)	2	2	3	3	2	4	3	6	5	4	5	10	10	0.75
Bedekking totaal (%)	100	98	98	88	95	88	95	88	88	88	88	98	88	30
Bedekking struiklaag (%)	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	2	70	88	-
Bedekking kruidlaag (%)	70	95	95	89	70	69	80	94	98	94	100	2	57	30
Bedekking moslaag (%)	95	40	40	88	70	63	30	88	63	88	63	95	13	-
Bedekking strooisellaag (%)	-	-	15	2	-	15	-	2	40	2	40	-	88	-
Hoogte (hoge) struiklaag (m)	-	-	-	-	-	-	-	-	0.8	-	1.5	5	8	-
Gem. hoogte lage kruidl. (cm)	10	5	5	10	5	5	30	25	30	10	25	10	30	-
Gem. hoogte (hoge) kruidl. (cm)	40	25	40	40	20	40	100	70	110	80	120	80	120	-
Aantal soorten	36	45	41	34	33	32	27	21	22	27	17	16	27	10
<i>Salix cinerea</i> (struiklaag)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	4	4	.
<i>Betula pendula</i> juv.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2a	.
<i>Hypnum jutlandicum</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2m	.
<i>Lophocolea heterophylla</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2m	.
<i>Rubus caesius</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+	.
<i>Solanum dulcamara</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+	.
Waterplanten														
<i>Fontinalis antipyretica</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5	.	.
<i>Chara vulgaris</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2b
<i>Ranunculus</i> (Batrachium)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2a

WESTELIJK ZEEUWS-VLAANDEREN

K.W. van Dort & E.J. Weeda

Excursieleiding : P. Maas en K. van Dort

Datum excursie : 17 september 2010

Deelnemers : P. Boddeke, W. van Boschinga, J. Buiks, L. Calle, A. van Heerden, C. Kuijpers, Ch. Martens, S. Mûcher, H. Runhaar, H. Snater, B. Vandevoorde, E. Weeda, W. van Wijngaarden

De excursie naar Zeeuws-Vlaanderen stond in het teken van natuurontwikkeling in min of meer zilte of ontzilte sferen. Onder begeleiding van boswachter Peter Maas bezochten we vochtige tot natte graslanden langs binnendijkse kreekrestanten in een vijftal Staatsbosbeheer-gebieden, sommige nog behoorlijk zilt, andere grotendeels verzoet. Hiervan is de Westgeul, een zijkreek van de Braakman ten westen van Terneuzen, het meest bekende. Het Blikken Weitje en de Riemenskreek bij Hoek, De Plate en het Grootte Gat ten zuiden van Oostburg waren bij de meeste deelnemers volslagen onbekend, al stijgt het aantal bezoekers van laatstgenoemde locatie sterk sinds *Apium repens* tot Habitatrictlijnsoort is opgeklommen. Doel van de excursie was kennis te nemen van de inspanningen die Staatsbosbeheer de laatste jaren heeft verricht om te midden van intensief agrarisch gebruikte percelen de restanten van een grijs en roerig zeeverleden voor het nageslacht te bewaren. Op verschillende plaatsen wordt in West-Zeeuws-Vlaanderen hard gewerkt om oude

kreeklopen en zecarmen met hun zoutverdragende vegetaties te herstellen.

WESTGEUL

Pal onder de rook van de chemische industrie van Terneuzen vindt grootschalige natuurontwikkeling plaats op de westoever van de Braakman, een in 1952 van de Westerschelde afgedamde kreek. In 2000 was de PKN hier ook al te gast (Van Haperen & Weeda 2004). Sindsdien is er veel veranderd. Richting Biervliet in het westen strekt zich grootschalige natuur uit in de Braakmanpolder-Noord, een voormalig akkergebied. Er heeft zich op de laagste delen brak overstromingsgrasland ontwikkeld, op de hogere delen is een mozaïek van zoete graslanden ontstaan met op de zandige koppen bosaanplant[ingen]. Onze aandacht ging vooral uit naar de directe omgeving van het begin van de Westgeul, een zijarm van de Braakman. De oevers van